



25.54x33.1	1	50	עמוד	13/07/2023	86854326-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

רביבים

הרב אליעזר מלמד

לשאלות הלכתיות: ask@yhb.org.il

התשובה לאויבינו – ילודה ועלייה

כל עוד אין מספיק יהודים בארץ ישראל, אויבינו ממשיכים להתקיים בה ולהרוג בנו – אם היה עם ישראל משכיל לעלות לארץ לפני מאה ועשרים שנה, המצב הדמוגרפי בגבולות הארץ המובטחת היה רוב יהודי מוחץ – המחלוקת פוגעת ברביבי של עם ישראל, כפי שאירע בקהילות הונגריה שהתפצלו ובכך גרמו להתבוללות מואצת

לעיתים נערים צעירים שואלים שאלות גדולות בכנות ופותחים פתח למחשבה עמוקה. כאשר נפגשתי לאחרונה עם נערים לשיחה, שאל אחד הנערים ברצינות ובכאב: מדוע יש פיגועים? מדוע נהרגים יהודים צדיקים?

כי אין מספיק יהודים בארץ

השבת: כי אין מספיק יהודים בארץ ישראל בכלל וביהודה ובשומרון בפרט, כפי שנאמר בתורה: "ואם לא תורישו את יושבי הארץ מפניכם, והיה אשר תותירו מהם לשיכים בעיניכם ולצנינים בצידיכם, וצרו אתכם על הארץ אשר אתם יושבים בה" (במדבר לג, נה). יש חושבים שהבעיה היא חיצונית. אם לא יהיו אויבים בארץ, ייגמרו הצרות. ואולם מהתורה למדנו שהמציאות הפוכה: אם לא יהיו אויבים, מתוך השממה עלולות לעלות צרות גדולות יותר. לא נעים להודות, המאבק באויב מחשל ומאחד את ישראל, ומי יודע לאילו משברים ומלחמות אחים היינו נקלעים בלעדיו. במילים אחרות, כל עוד אין מספיק יהודים ליישב את כל הארץ, לאורכה ולרוחבה, עד שלא יישאו מקומות שוממים, ה' דואג שבדרך הטבע יישארו בארץ אויבים. וכפי שנאמר: "לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן תהיה הארץ שממה ורבה עליך חייט השדה. מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את הארץ" (שמות כג, כו-לא).

אחרי שעם ישראל יתרבה ויתעצם, גשמית ורוחנית - יסתלקו האויבים. מן הסתם יהיו מהם שיצטרפו אלינו ובכך יתחברו מאויבים לאוהבים. ומן הסתם יהיו שיילחמו ויבסו, ויהיו שיעדיפו להגר לארץ אחרת.

מדוע צומצמו גבולות הארץ שבפרשת מסעי?

גבולות ארץ ישראל הם מנהר מצרים ועד נהר פרת. ואולם בפועל, בפרשת מסעי, כאשר ה' ציווה את ישראל לנחול את הארץ וליישבה, הוא ציווה לכבוש רק את עבר הירדן המערבי. מכיוון שמצוות יישוב הארץ צריכה להתקיים לפי יכולתו של עם ישראל. ומכיוון שמספרם של ישראל לא הספיק כדי ליישב את כל ארץ ישראל, המצווה הייתה לכבוש תחילה את החלק המקודש יותר, עבר הירדן המערבי. ורק לאחר שיתרבו, יוכלו להתרחב בהדרגה לעבר הירדן המזרחי ולכל שטחי ארץ ישראל המובטחת (רמב"ן במדבר כא, כא; מלב"ם שם).

עבר הירדן המזרחי

לכן מתחילה לא התכוונו ישראל לכבוש את ארץ סיחון ועוג, ורק לאחר שאלו לא נענו להצעת השלום ויצאו נגד ישראל למלחמה, עם ישראל כבש את ארצם. ועדיין לא הייתה כוונה להתיישב שם, ולכן כאשר בני ראובן וגד ביקשו לנחול את עבר הירדן, משה רבנו הקפיד עליהם מאוד, אך בדיעבד נענה לבקשתם לאחר שהבטיחו להיות חלוצים בכיבוש עיקר הארץ. בפועל חסרו יהודים לנחול את עבר הירדן המערבי, ונתתו מובלעות ריבוניות של גויים, שעשו צרות גדולות לישראל במשך כארבע מאות שנה, כמסופר בספר שופטים.

ערך ריבויים של ישראל

חומש במדבר נקרא חומש הפקודים, על שם המפקדים של יוצאי הצבא בישראל. למרבה הצער, במשך ארבעים שנות המדבר, בני ישראל לא התרבו, מספרם נשאר כבתחילה, כשישים ריבוא. במצרים, במשך 210 שנים התרבו משבעים נפש לשישים ריבוא יוצאי צבא, ואילו היו ממשיכים לקיים את מצוות פרו ורבו היו מתרבים במדבר יותר מפי שניים. כלומר חטא המרגלים הוביל לייאוש מחוזן יישוב הארץ, וגם מהרצון לפרות ולרבות. וכפי שנאמר תמיד בתורה, ברכת הריבוי וירושת הארץ קשורות ותלויות זו בזו.

השפעת חטא המרגלים על דורנו

לפני כמאה ועשרים שנה, בעת הקמת התנועה הציונית, מנה העם היהודי כאחד עשר מיליון נפש. הערבים שהתגוררו בגבולות ארץ ישראל התנכיים, כולל לבנון, סוריה ועירק, מנו מעט יותר מחמישה מיליון איש. בשני עברי הירדן גרו מעט יותר מחצי מיליון ערבים. הייתה אז הזדמנות לעם היהודי לחזור לארץ וליישבה לאורכה ולרוחבה, ולפרות ולרבות בה. ואולם רוב עמנו החליט להישאר בגולה, וסבל מצרות שהלכו וגברו במהפכה הקומוניסטית, עד שהגיעו לשיאן בשואה. בה בעת הייאוש מתקומת העם בארצו הוביל להפסקת הריבוי ולהתבוללות.

כתוצאה מכך, בכל העולם ישנם כיום כחמישה עשר מיליון יהודים מוצהרים, ובארץ - כשבעה מיליון יהודים. לעומת זאת הערבים שבסביבות ארץ ישראל זכו ליהנות מפירות המהפכה התעשייתית, הרחבת ייצור המזון ושיפור הרפואה, והם מונים יותר מ-80 מיליון איש.

אשרי היהודים שבחרו לעלות לארץ ישראל וליישבה. בהם נמשכת החינוניות, הם נחלים את הארץ ומתרבים, והם עתידו של העם כולו.

מחלוקות - חרבות בלב האומה

מחלוקת קורה ועדתו היא אחת התוצאות החמורות של חטא המרגלים, שכן היא מופיעה מייד אחרי. הקשר לארץ ישראל מאחד את העם, והבגידה בה מביאה למחלוקות, שאף הן נוטלות את החינוניות מהעם וגורמות להפסקת הריבוי.

כך אנו מוצאים בעת החדשה שהשותפות ביישוב הארץ יצרה איחוד בין כל הפלגים, דתיים וחילוניים, שואל וימין, ספרדים ואשכנזים, חסידים ומתנגדים, ואף הרפורמים המעטים שתמכו ביישוב הארץ היו מאוחדים עם כלל הציונים, כולל הדתיים. אף שליישוב

הארץ עצמו התלוו מחלוקות עצומות, בסופו של דבר האחדות גברה. בחוץ לארץ לעומת זאת המחלוקות יצרו קרעים שהובילו לייאוש ולהאצת ההתבוללות.

הדוגמה הקשה מהונגריה

ביהדות הונגריה התקיימה המחלוקת הקשה והעמוקה ביותר. בעקבות חוק שוויון זכויות ליהודים, בשנת תר"ל (1870) אירע הפילוג הקשה בין האורתודוקסים לנאולוגים. האורתודוקסים ראו בחוק השוויון סכנה וניסו להתמודד עימה, ואילו הנאולוגים ראו בחוק דבר מבורך שיאפשר את הרחבת האמנציפציה (מתן זכויות שוות ליהודים).

רבים משווים את הנאולוגים לקונסרבטיבים שעמדתם עמדת ביניים, בין האורתודוקסים לרפורמים, אולם אין זה מדויק. המשותף לנאולוגים היה שהם דגלו בפתיחות רבה למודרנה ורצו שהקהילה היהודית תכלול את החילונים והדתיים כאחד, כך שתחת השם נאולוגים היו גם מעט דתיים מודרניים לצד קהילות שדמו לקהילות קונסרבטיביות ורפורמיות. הנאולוגים החלו להתגבש כציבור בשנת תקצ"ז (1830), ובעת הפילוג, ארבעים שנה מאוחר יותר, שיעורם כבר היה קרוב למחצית מיהודי הונגריה.

תוצאת הפילוג מהונגריה - התבוללות נוראה

על פי המתועד, במשך המאה ה-19 (תק"ס-תר"ס) התנצרו בהונגריה 10,056 יהודים. קצב ההתנצרות גבר עם השנים, ובעשור שסביב שנת תר"ס (תרנ"ו-תרס"ו, 1896-1907) התנצרו 5,148 יהודים (מספר המתגיירים היה כחמישית ממספר המתנצרים).

בשנים תרע"ט-תש"א (1919-1941) מספר המתנצרים הלך וגדל, וסך הכול בעשרים ושתיים שנים תועדו 36,648 מתנצרים.

בו בזמן גם שיעור נישואי התערובת בין יהודים לנוכרים בהונגריה הלך וגדל. בשנת תרנ"ה (1895), שיעור נישואי התערובת עמד על כשלושה אחוזים, וכארבעים שנה לאחר מכן - על כ-12 אחוזים.

קשה להעריך מספרית את ההפסד שנגרם לאוכלוסייה היהודית מנישואי התערובת, אולם ניתן ללמוד על כך מהמפקד של הנאצים ימ"ש בשנת תש"א (1941). מספר הנוצרים שנרשמו כ"יהודים גזעיים" לפי חוקי היהודים היה 89,640, כחמישית מכלל האוכלוסייה היהודית. מספר זה הורכב משלוש קבוצות עיקריות: מומרים, צאצאיהם, וצאצאיהם של נישואי תערובת שנרשמו כנוצרים.

היו עוד מתנצרים רבים שהיגרו למערב. ניתן להעריך שמספרם גבוה לפחות כמספרם של הנשארים

בהונגריה, שכן מי שעבר לדת אחרת היגר בקלות רבה יותר לארץ אחרת. אומנם גם יהודים שנשארו בזהותם היגרו, אבל אחרי הכול ניתן להעריך שעד השואה, קרוב למחצית מיהודי הונגריה התבוללו.

הונגריה לעומת גליציה וגרמניה

קשה שלא להבחין בהבדל העצום בין שיעור ההתבוללות בהונגריה, שבה הונהגה הפרדת הקהילות במלוא חריפותה, לבין שיעורה בגליציה הסמוכה אליה, שבה הקהילה היהודית, למרות המחלוקות, שמרה על אחדותה. מבחינת המודרנה לא היה ביניהן הבדל של ממש, שתייהן היו חלק מהאימפריה האוסטרו-הונגרית, אולם לעומת הונגריה, שיעור נישואי התערובת בגליציה היה פחות מעשירית, ושיעור המתנצרים - כרבע.

לא זו בלבד, אלא שאף ביחס לגרמניה, תהליך ההתנצרות בהונגריה היה מהיר יותר. אומנם נישואי התערובת בגרמניה הגיעו לקראת השואה ל-28 אחוזים, ואילו בהונגריה ל-12 אחוזים, אולם בגרמניה החילון התחיל כשלושה דורות לפני כן, כך שאם משווים את שיעור נישואי התערובת בהונגריה לשיעור שהיה בגרמניה בשלב התואם לפי רמת החילון, כשלושים-ארבעים שנה קודם לכן, נמצא ששיעור נישואי התערובת בהונגריה היה גבוה מאשר בגרמניה.

הפירוד גרם להתבוללות גם במשפחות דתיות

ניתן לשער שרובם הגדול של ההתנצרויות ונישואי התערובת היו מקרב הקהילה הנאולוגית, אולם ברור שגם מבין הקהילות האורתודוקסיות היה שיעור ההתנצרות ונישואי התערובת גבוה באופן ניכר לעומת שיעורו בקהילות היהודיות האורתודוקסיות המקבילות באירופה. מוכרחים לומר שפילוג הקהילות פגע בחוסן היהודי וגרם לאסון ההתנצרות ולנישואי תערובת בשיעורים גבוהים במיוחד.

חרבות בלב האומה

זהו מה שהיה רגיל מורנו ורבנו הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל ללמד בשם הנצי"ב מוולאז'ין, שאמר על הפרדת קהילות הדתיים והרפורמים: "עצה זו קשה כחרבות לגוף האומה וקיומה". וכן היה מצטט את רבה של לבוב, בירת גליציה המזרחית, הרב אריה לייב ברוידא, שהתנגד להפרדת הקהילות ואמר "כי אין זה תיקון הדת, רק קלקול היותר גדול להדת לעשות פירוד בין הדבקים קהילות עדת ישורון".

הרצל

השבוע בכ' בתמוז חל יום פטירתו של אחד מגדולי היהודים שיצאו מהונגריה. מי יודע, אולי דווקא מתוך הקרע הנורא, שברגישותו הרבה הוא חש בו היטב, בתחילה נטה להתייאר מעתידה של היהדות. ואחר כך, כאשר חזר לזהותו היהודית, התגבשה בליבו ההבנה המוחלטת שהצלתו של העם היהודי תלויה בהקמת מדינה בארץ ישראל. בכך תיקן את חטא המרגלים ואיחד את העם, וייסד את התנועה הציונית שעל ידה נעשתה ישועה לעם היהודי בדורות האחרונים. ■



יש חושבים שהבעיה היא חיצונית. אם לא יהיו אויבים בארץ, ייגמרו הצרות. ואולם מהתורה למדנו שהמציאות הפוכה: אם לא יהיו אויבים, מתוך השממה עלולות לעלות צרות גדולות יותר. לא נעים להודות, המאבק באויב מחשל ומאחד את ישראל, ומי יודע לאילו משברים ומלחמות אחים היינו נקלעים בלעדיו